

USTAWA

z dnia ..... 2018 r.

**o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania
Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu**

Art. 1. W ustawie z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2016 r. poz. 1575 oraz z 2018 r. poz. 5 i 369) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 1 w pkt 1 lit. a otrzymuje brzmienie:

„a) popełnionych na osobach narodowości polskiej lub obywatelach polskich innych narodowości w okresie od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990 r.:

- zbrodni nazistowskich,
- zbrodni komunistycznych,
- innych przestępstw stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, w tym zbrodnie popełnione na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych, szczególnie przez członków formacji kolaborujących z Rzeszą Niemiecką,”;

2) skreśla się art. 2a;

3) po art. 53n dodaje się art. 53n¹ w brzmieniu:

„Art. 53n¹.1. Tworzy się Radę do Spraw Badań nad Przeszłością „zwaną dalej Radą”.

2. Do zadań Rady należy w szczególności:

- 1) rozwój i monitoring prowadzonych badań nad przeszłością, poprzez które należy rozumieć badania historycznych wydarzeń, miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa obywateli polskich, zarówno w kraju, jak i za

granicą, a także miejsc walk i męczeństwa obywateli innych narodowości na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

- 2) prowadzenie monitoringu realizacji zadań, o których mowa w art. 53j;
- 3) przedstawianie placówkom naukowym i edukacyjnym uwag oraz propozycji dotyczących badań i działań edukacyjnych, wynikających z monitoringu, o którym mowa w pkt 1 i 2;
- 4) występowanie do ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego z wnioskami o przyznanie stypendium osobom prowadzącym badania nad przeszłością, o których mowa w pkt 1.

3. Rada przedkłada Sejmowi corocznie informację o swojej działalności.

4. W skład Rady wchodzi 9 osób ze stopniem naukowym doktora nauk humanistycznych w zakresie historii wyróżniających się dorobkiem naukowym w dziedzinie wymienionej w art. 1 pkt 1 lit. a i znajomością krajowego i zagranicznego dorobku w tym zakresie powoływane przez ministra do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, na 5 letnią kadencję, spośród kandydatów zgłoszonych przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego;
- 2) ministra właściwego do spraw nauki i szkolnictwa wyższego;
- 3) ministra właściwego do spraw zagranicznych;
- 4) Komitet Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk;
- 5) Polskie Towarzystwo Historyczne;
- 6) Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk;
- 7) Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk;
- 8) Żydowski Instytut Historyczny;
- 9) Centrum Badań nad Zagładą Żydów przy Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk.

5. Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego może odwołać członka Rady przed upływem kadencji w przypadku:

- 1) zrzeczenia się członkostwa w Radzie;
- 2) choroby trwale uniemożliwiającej sprawowanie funkcji.

6. Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego, może przyznać na wniosek Rady, stypendium osobom zajmującym się prowadzeniem badań nad przeszłością.

7. Stypendium jest finansowane z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

8. Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego określi w drodze rozporządzenia:

- 1) szczegółowy tryb zgłaszania kandydatów na członków Rady, przez podmioty, o których mowa ust. 4;
- 2) zasady i tryb sporządzenia przez Radę wniosku, o którym mowa w ust. 2 pkt 4;
- 3) szczegółowe warunki i tryb przyznawania stypendiów, o których mowa w ust. 6, oraz ich wysokość

- mając na uwadze potrzebę wspierania rozwoju badań nad przeszłością, w celu upowszechniania prawdy historycznej.

9. Minister właściwy do spraw kultury i dziedzictwa narodowego zapewnia obsługę organizacyjną i finansowanie wydatków związanych z działalnością Rady.”;

4) art. 53o otrzymuje brzmienie:

„Art. 53o. Do ochrony dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej odpowiednie zastosowanie mają przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. z 2017 r. poz. 459, 933 i 1132) o ochronie dóbr osobistych. Powództwo o ochronę dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej może wytoczyć Prokurator Generalny, po uzyskaniu opinii Instytutu Pamięci. Odszkodowanie lub zadośćuczynienie przysługują Skarbowi Państwa.”;

5) art. 55 otrzymuje brzmienie:

„Art. 55. Kto publicznie i wbrew faktom w sposób mogący zakłócić spokój publiczny zaprzecza zbrodniom, o których mowa w art. 1 pkt 1, podlega

grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 3. Wyrok podawany jest do publicznej wiadomości.”;

6) art. 55a otrzymuje brzmienie

„Art. 55a. Kto publicznie i wbrew faktom przypisuje Państwu Polskiemu odpowiedzialność lub współodpowiedzialność za tworzenie przez Rzeszę Niemiecką obozów koncentracyjnych i obozów zagłady oraz za dokonywane tam ludobójstwo i inne zbrodnie lub w inny sposób rażąco pomniejsza odpowiedzialność rzeczywistych sprawców tych zbrodni, poprzez używanie zwrotu „polskie obozy zagłady” lub „polskie obozy koncentracyjne” podlega grzywnie lub karze pozbawienia wolności do lat 3. Wyrok jest podawany do publicznej wiadomości.”;

7) skreśla się art. 55b.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie w terminie 14 dni od dnia jej ogłoszenia.

UZASADNIENIE

1. Potrzeba i cel projektu ustawy oraz różnice pomiędzy dotychczasowym, a projektowanym stanem prawnym

Celem ustawy jest poprawienie zapisów wniesionych nowelizacją z dnia 26 stycznia 2018 r. w taki sposób, który zapewni z jednej strony ochronę dobrego imienia Polski a z drugiej strony swobodę dyskusji przez wyeliminowanie przepisów, które budziły szerokie zastrzeżenia, że mogą być wykorzystywane do ograniczania swobody wypowiedzi na temat zbrodni popełnionych w okresie II wojny światowej. Wątpliwości dotyczące przepisów ustawy z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. 369) wyraził Prezydent RP Andrzej Duda, który w dniu 14 lutego 2018 r. skierował do Trybunału Konstytucyjnego, w trybie kontroli następczej, wniosek o zbadanie zgodności z Konstytucją przedmiotowej ustawy. We wniosku Prezydenta wskazano „przepisy ww. ustawy powinny być precyzyjne na tyle, by każdy obywatel, po ich przeczytaniu, nie miał żadnych wątpliwości co do tego, jakie jego zachowania mogą być zachowaniami karalnymi, a jakie nie”.

Jak zauważył Prezydent Andrzej Duda w wyżej wskazanym wniosku „stosowanie regulacji prawnej przewidującej odpowiedzialność karną za przypisywanie Narodowi Polskiemu lub Państwu Polskiemu popełnionych zbrodni nie może zagrażać świadectwu prawdy o Holokauście oraz swobodzie wypowiedzi gwarantowanej przez Konstytucję, także wówczas, gdy wypowiedzi te są kontrowersyjne.”.

Zmiana pierwsza dotyczy art. 1 pkt 1 lit. a, dotyczącego zakresu zadań IPN. W obecnym brzmieniu ustawy w art. 1 w pkt a po zbrodniach nazistowskich i komunistycznych, a przed zapisem o „innych przestępstwach” umieszczony jest zapis: „zbrodni ukraińskich nacjonalistów i członków ukraińskich formacji kolaborujących z Trzecią Rzeszą Niemiecką”. Proponuje się wykreślić ten zapis i jednocześnie uzupełnić *tiré*, w którym mowa jest o „innych przestępstwach stanowiących zbrodnie przeciwko

pokoju, ludzkości lub zbrodnie wojenne” przez dodanie słów: „w tym zbrodnie popełnione na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych, szczególnie przez członków formacji kolaborujących z Rzeszą Niemiecką.”.

Zbrodnie nazistowskie i komunistyczne odcisnęły szczególne piętno na historii XX wieku i były przyczyną innych zbrodni wojennych w czasie II wojny światowej, były dokonywane przy wykorzystaniu aparatu państwowego obu wskazanych państw; ustawodawca powinien unikać wrażenia, że relatywizuje ich znaczenie. Wyróżnienie jako osobnej kategorii zbrodni popełnionych tylko przez sprawców jednej narodowości sprawia wrażenie, że ustawodawca nie jest zdeterminowany do ścigania i potępienia podobnych czynów jeśli byłyby popełnionej przez osoby innej narodowości.

Jeśli chodzi o zbrodnie popełnione przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach polskich, *chodzi tu* zwłaszcza o zbrodnię wołyńską z lat 1943-1945, pamięć o której jest ważna dla wielu Polaków, to przed nowelizacją z 26 stycznia 2018 r. IPN prowadził wszechstronną działalność informacyjną i edukacyjną w tym zakresie, i wykonywał zadania śledcze w oparciu o sformułowanie trzeciego tire: „- inne przestępstwa....”. Tym niemniej proponuje się uzupełnienie tego *tiré* w celu podkreślenia, że w zakres „innych przestępstw” wchodzi również zbrodnie popełnionych na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych, szczególnie przez członków formacji kolaborujących z Rzeszą Niemiecką. W ten sposób potwierdza się mandat IPN do prowadzenia śledztw również w sprawie zbrodni ukraińskich nacjonalistów, które IPN kwalifikuje jako zbrodnie ludobójstwa i prowadzenia badań na ten temat. W 2016 roku prokuratorzy pionu śledczego IPN prowadzili 32 śledztwa w sprawie zbrodni popełnionych przez nacjonalistów ukraińskich.

Zmiana druga polega na skreśleniu dodanego nowelizacją z 26 stycznia 2018 r. art. 2a, co stanowi konsekwencję zmiany art. 1 pkt 1.

Zmiana trzecia dotyczy powołania Rady ds. Badań nad Przeszłością, której zadaniem byłoby monitorowanie aktualnego stanu badań naukowych i występowania do ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego z wnioskami o przyznawanie stypendiów dla osób prowadzących badania nad przeszłością, które wchodzi w zakres zadań IPN.

Do Rady należałoby wybitni naukowcy, wyróżniający się dużym dorobkiem i szeroką wiedzą na temat badań prowadzonych zarówno w Polsce, jak i za granicą. Poprzez monitoring, przygotowywanie raportów i występowanie o stypendia dla badaczy Rada stymulowałaby rozwój badań na temat niewystarczająco zbadanych zagadnień oraz wpływałaby na podnoszenie jakości badań. Mogłaby formułować sugestie dotyczące kierunków badań naukowych, programów edukacyjnych i polityki pamięci. Stypendia pozwoliłyby na przyciągnięcie do badań nad II wojną światową i okresem komunizmu historyków młodszej generacji, w tym zagranicznych. Doświadczenie pokazuje, że najwięcej dla przedstawienia szerokiej opinii światowej polskiej historii, w tym polskiego wkładu do walki z nazizmem i komunizmem, a także zbrodni popełnionych na obywatelach Polski, mogą zrobić historycy zagraniczni, którym umożliwi się prowadzenie w Polsce pracy naukowej. Zadania Rady nie pokrywałyby się z zadaniami Kolegium IPN, które zgodnie z ustawą dotyczą tylko działalności samego IPN.

Zmiana czwarta dotyczy przepisu art. 53o. W obecnym brzmieniu art. 53o każda organizacja pozarządowa, która w zakresie swoich zadań statutowych ma ochronę dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej lub Narodu Polskiego, może występować z powództwem w tej sprawie. W proponowanym brzmieniu art. 53o o takie powództwo występowałby tylko Prokurator Generalny po uzyskaniu opinii Instytutu Pamięci Narodowej.

Nowelizacją ustawy o IPN z 26 stycznia 2018 r. przepis Kodeksu Cywilnego dotyczący ochrony dobrego imienia osób fizycznych rozszerzony został na ochronę dobrego imienia Rzeczypospolitej Polskiej i Narodu Polskiego. Ustanawiając ten przepis ustawodawca dał każdej organizacji mającej odpowiednie zapisy w statucie prawo występowania z powództwem. Taki przepis mógłby być nadużywany przez niektóre organizacje do występowania z pozornych powodów z powództwem wobec znanych historyków, publicystów czy polityków w celach autopromocji, co mogłoby przynieść Polsce więcej szkody niż pożytku. Proponowany nowy zapis, że tylko Prokurator Generalny może wystąpić z takim powództwem, umożliwia organizacjom pozarządowym dbającym o dobre imię Polski kierowanie swoich wniosków do Prokuratora Generalnego. Prokurator po uzyskaniu opinii Instytutu Pamięci Narodowej decydowałby, czy wystąpić z powództwem czy nie. Takie rozwiązanie zapewni

organizacjom chroniącym dobre imię Polski możliwość inicjowania odpowiednich spraw, a jednocześnie chroni państwo polskie przed nadużywaniem nowego uprawnienia.

Jednocześnie ograniczono ochronę dobrego imienia tylko do „Rzeczypospolitej Polskiej”, a pominięto sformułowanie „Naród Polski”, które budzi wątpliwości interpretacyjne. Według opinii Biura Analiz Sejmowych do poprzedniego projektu ustawy Naród Polski nie występuje jako byt w stosunkach cywilno-prawnych. Stosowanie ochrony dóbr osobistych do podmiotu, który nie jest osobą fizyczną ani nawet prawną musiałoby rodzić liczne spory i kontrowersje i w rezultacie osłabiałoby skalę obrony przed nieuprawnionymi oskarżeniami.

Zmiana piąta dotyczy przepisu art. 55. Obowiązujący przepis art. 55 ustawy stanowi, że karze grzywny lub pozbawienia wolności do lat 3 podlegają osoby, które publicznie i wbrew faktom zaprzeczały zbrodniom nazistowskim, komunistycznym i innym wymienionym w art. 1 ust. 1. Proponuje się dodać kolejną do przesłankę odpowiedzialności karnej poprzez wskazanie, że karze podlegać będzie ten kto zaprzecza ww. zbrodniom w sposób mogący zakłócić spokój publiczny.

Szósta zmiana dotyczy art. 55a. W dotychczasowym brzmieniu odpowiedzialność dotyczyła publicznego i wbrew faktom przypisania Państwu Polskiemu lub Narodowi Polskiemu odpowiedzialności za zbrodnie Rzeszy Niemieckiej. Nowe brzmienie polega na doprecyzowaniu, że odpowiedzialności karnej do przypisywania Państwu Polskiemu odpowiedzialności lub współodpowiedzialności tylko za tworzenie przez Rzeszę Niemiecką obozów koncentracyjnych i obozów zagłady oraz dokonywane tam ludobójstwo i inne zbrodnie, a także rażące pomniejszanie odpowiedzialności rzeczywistych sprawców tych zbrodni. Pojęcie „zbrodnie III Rzeszy” zastąpiono precyzyjnym pojęciem „obozy koncentracyjne i obozy zagłady.” Nowe sformułowanie w ustawie dotyczy rzeczowego desygnatu terminów „obóz koncentracyjny” i „obóz zagłady”. Dotyczy więc ono również innych terminów używanych w dyskursie publicznym na określenie tych obozów, np. „komory gazowe”, „obozy śmierci” itp.

Skuteczna egzekucja prawa wymaga odpowiedniej precyzji dlatego uwypukla się kwestię odpowiedzialności za przypisywanie Państwu Polskiemu odpowiedzialności za tworzenie i prowadzenie obozów koncentracyjnych i obozów zagłady, czyli do

zwalczania oczywistego kłamstwa historycznego. Nikt z publikujących wspomnienia nie będzie musiał pod groźbą kary więzienia udowadniać przed sądem, że podane w nich informacje są zgodne z faktami. Szerokie pole do dyskusji, polemik, przesiewania faktów, ich obalanie czy uściślania pozostanie otwarte. Do sądów trafiać będą tylko świadome kłamstwa służące zmianie odpowiedzialności za zakładanie i prowadzenie obozów zagłady i koncentracyjnych.

Siódma zmiana dotyczy art. 55b. Proponuje się skreślenie art. 55b w myśl którego niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego niniejszą ustawę stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia przestępstw, o których mowa w art. 55 i art. 55a.

2. Przewidywane skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i źródła finansowania

Skutkiem społecznym powinno być uświadomienie, szczególnie społeczności międzynarodowej, jednoznacznie negatywnej postawy Państwa Polskiego wobec polityki okupantów na ziemiach polskich oraz o braku jakiegokolwiek zaangażowania Narodu i Państwa Polskiego Państwa w zbrodnię III Rzeszy Niemieckiej popełnione na terenie Rzeczypospolitej w czasie II Wojny Światowej.

Wejście w życie przedmiotowego projektu ustawy pociągnie za sobą konieczność zabezpieczenia w budżecie państwa w części pozostającej w dyspozycji ministra właściwego ds. kultury i dziedzictwa narodowego środków finansowych z przeznaczeniem na stypendia dla osób prowadzących badania nad przeszłością, oraz na pokrycie kosztów związanych z obsługą Rady do Spraw Badań nad Przeszłością.

3. Ocena zgodności projektu z prawem Unii Europejskiej

Materia regulowana niniejszym projektem nie jest przedmiotem prawodawstwa Unii Europejskiej.